

تأییدیه اعضای هیئت داوران حاضر در جلسه دفاع از رساله دکتری

اعضاء هیئت داوران نسخه نهایی رساله خانم / رقیه صادقی نیری

تحت عنوان: روش شیخ طوسی در تدوین حدیث

را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه دکتری پیشنهاد می‌کنند.

اعضاء هیئت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی امضاء
۱- استاد راهنما	دکتر سیدمحمدباقر حجتی	استاد
۲- استاد مشاور	دکتر محمدعلی مهدوی راد	استادیار
۳- استاد مشاور	خانم دکتر نهله غروی نائینی	استادیار
۴- استاد ناظر	دکتر خلیل پروینی	استادیار
۵- استاد ناظر	دکتر علی اکبر غفاری	استادیار
۶- استاد ناظر	دکتر محمدعلی لسانی	استادیار
۷- استاد ناظر	دکتر یدالله نصیریان	دانشیار
۸- نماینده شورای تحصیلات تکمیلی:	دکتر محمدعلی لسانی	

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به اینکه چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس مبین بخشی از فعالیتهای علمی - پژوهشی دانشگاه است. بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به مرکز نشر دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه)، عبارت ذیل را چاپ کند.

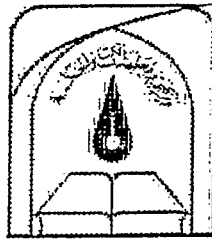
«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد / رساله دکتری نگارنده در رشته علوم قرآن و حدیث است که در سال ۱۳۸۱ در دانشکده علوم انسانی دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی سرکار خانم / جناب آقای دکتر محمدباقر حجتی و مشاوره سرکار خانم / جناب آقای دکتر محمدعلی مهدوی راد و مشاوره سرکار خانم / نهله غروی نائینی از آن دفاع شده است.»

ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های نشریات دانشگاه تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر توبت چاپ) را به مرکز نشر دانشگاه اهدا کند دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتابهای عرضه شده نگارنده برای فروش، تأمین نماید.

ماده ۶: اینجانب رقیه صادقی نیری دانشجوی رشته قرآن و حدیث مقطع دکتری تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

۱۳۸۱ / ۱۲ / ۱۰

وزارت اطلاعات
مدرک علمی ایران
تعمیرات

دانشگاه تربیت مدرس
دانشکده علوم انسانی

رساله دوره دکتری علوم قرآن و حدیث

روش شیخ طوسی در تدوین حدیث

رقیه صادقی نیری

استاد راهنما:

دکتر سید محمد باقر حجتی

استاد مشاور:

دکتر محمد علی مهدوی راد

خانم دکتر نهله غروی نائینی

۴۴۵۰۰

رمستان ۱۳۸۰

سپاسگزاری

با عرض امتنان از الطاف پر ارج استاد گرانمایه و فاضل جناب آقای دکتر محمد باقر حجتی که همواری این راه و امدار همیاری و همراهی بزرگوارانه ایشان بوده و گام گام این سفر مرهون هدایت خردمندان و بیدریغ شان و با تقدیر از عنایت بزرگوارانه اساتید گرانقدر مشاور جناب آقای محمدعلی مهدوی راد و سرکار خانم دکتر نهله غروی که بی تکیه بر تجارب و رهنمودهایشان سلاست این طریق میسر نبود. و با تشکر قلبی از زحمات هیئت محترم داوران و اساتید ناظر در پایان از اعضای محترم خانواده و دوستان بزرگواری که مرا در طی این طریق یاری رساندند صمیمانه تقدیر و تشکر می نمایم.

چکیده

حدیث پس از قرآن بهترین و کارآمدترین مستند شناخت دین و فرهنگ اسلامی است. نقل، تدوین و نشر احادیث فرازا و فرودهای بسیاری داشته است و در این فراز و فرودها در تاریخ تشیع عالمان بسیاری در تدوین و نشر حدیث کوشیده‌اند و از جهات مختلف بررسیهای گوناگونی درباره حدیث سامان داده‌اند. شیخ طوسی در این میان از برجستگی ویژه‌ای برخوردار است. دو اثر او به نامهای «تهذیب الاحکام» و «الاستبصار فیما اختلف فیه من الاخبار» از کتب معتمده شیعه است.

روزگاری که شیخ در آن می‌زیسته در تاریخ اسلام روزگاری است شگفت و بغداد شهری است سرشار از جریانات فکری مختلف.

چنان بر می‌آید که فضای فکری روزگار او بر چگونگی تدوین کتابهای شیخ به ویژه در زمینه حدیث تأثیر شایان توجهی داشته است. بطوریکه با بررسی آثار حدیثی او در می‌یابیم که عمده تلاش شیخ در زمینه حدیث در جهت بررسی احادیث مختلف و متعارض است، که از سوء فهم احادیث و تفسیر نامناسب آنها، تعمیم روایات خاص به طور کلی و تقطیع روایات، عدم کتابت حدیث و بیان تدریجی احکام توسط ائمه (ع) و تقیه ائمه اطهار (ع) به دلیل سلطه طاغوتهای زمان بوجود آمده بود.

شیخ با توجیه و ارائه راه حل تعارض احادیث مختلف از راه تأویل صحیح و کیفیت جمع شماری از آنها و یا طرد پاره‌ای دیگر با بیان وجه فساد آنها به علم حدیث خدمت شایانی کرده است.

کلید واژه‌ها:

حدیث، تدوین حدیث، شیوه جمع و تدوین حدیث، شیخ طوسی، فضای فرهنگی بغداد، اصل، اصول اربعمائه، کتب اربعه، احادیث مختلف، طرق جمع احادیث مختلف، وجوه فساد خبر.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱-۷
فصل اول: سیر تدوین حدیث از آغاز تا کتب اربعه	۸-۲۶
۱-۱ - شیعه و تدوین حدیث	۹
۱-۱-۱ - صحیفه النبی	۱۱
۱-۱-۲ - کتاب علی (ع)	۱۱
۱-۱-۳ - کتاب فاطمه (س)	۱۱
۱-۱-۴ - تفسیر قرآن	۱۲
۱-۱-۵ - السنن و القضايا و الاحکام	۱۳
۱-۱-۶ - نهج البلاغه	۱۳
۱-۱-۷ - صحیفه سجاده	۱۳
۱-۱-۸ - رساله الحقوق	۱۴
۱-۱-۹ - صحیفه فی الزهد	۱۴
۱-۱-۱۰ - مناسک الحج	۱۴
۱-۱-۱۱ - الجامع فی الفقه	۱۴
۱-۱-۱۲ - رساله ای خطاب به سعد بن عبد الملک اموی	۱۵
۱-۱-۱۳ - تفسیر قرآن	۱۵
۱-۱-۱۴ - کتابی	۱۵
۱-۱-۱۵ - توحید مفضل	۱۵

- ۱۶-۱-۱ - اهلیجہ ۱۶
- ۱۶-۱-۱ - اہوازیہ ۱۶
- ۱۶-۱-۱ - رسالہ ای بہ اصحاب ۱۶
- ۱۶-۱-۱ - رسالہ فی وجوہ معایش العباد ۱۶
- ۱۷-۱-۱ - جعفریات ۱۷
- ۱۷-۱-۱ - مسند الامام موسیٰ بن جعفر (ع) ۱۷
- ۱۷-۱-۱ - رسالہ ای بہ روایت حسن بن علی بن یقظین ۱۷
- ۱۷-۱-۱ - رسالہ بہ علی بن سدید ۱۷
- ۱۷-۱-۱ - صحیفۃ الرضا (ع) ۱۷
- ۱۷-۱-۱ - الرسالة الذهبیة ۱۷
- ۱۸-۱-۱ - علل و حکمتها ۱۸
- ۱۸-۱-۱ - علل شرایع ۱۸
- ۱۸-۱-۱ - امالی امام رضا (ع) ۱۸
- ۱۸-۱-۱ - نسخه ۱۸
- ۱۸-۱-۱ - رسالہ در بیان معنی جبر و تفویض ۱۸
- ۱۹-۱-۱ - زیارت جامعہ کبیرہ ۱۹
- ۱۹-۱-۱ - تفسیر امام حسن عسکری (ع) ۱۹
- ۱۹-۱-۱ - صلوات بر چہارده معصوم (ع) ۱۹
- ۱۹-۱-۱ - توقیعات امام مہدی (عج) ۱۹
- ۲-۱ - اصول اربعماتہ ۲۰

- ۲۰ ۱-۲-۱ - تعریف اصل
- ۲۱ ۲-۲-۱ - تعداد اصول روایی
- ۲۲ ۳-۲-۱ - از اصول اربعه تا کتب اربعه
- ۲۳ ۱-۳-۲-۱ - الکافی
- ۲۴ ۲-۳-۲-۱ - من لا یحضره الفقیه

..... فصل دوم: بخش اول

- ۲۷-۳۷ ۱-۲ - اوضاع علمی، فرهنگی و سیاسی بغداد در عصر شیخ طوسی
- ۳۸ ۲-۲ - زندگی شیخ طوسی
- ۳۹ ۱-۲-۲ - شیخ طوسی در طوس
- ۴۱ ۲-۲-۲ - شیخ طوسی در بغداد
- ۴۹ ۳-۲-۲ - شیخ طوسی در نجف
- ۵۵-۸۰ ۳-۲ - اساتید شیخ طوسی
- ۵۶ ۱-۳-۲ - اساتید شیخ طوسی پیش از رفتن به بغداد
- ۵۶ ۱-۱-۳-۲ - ابوحازم نیشابوری
- ۵۷ ۲-۱-۳-۲ - مقرئ نیشابوری
- ۵۸ ۳-۱-۳-۲ - حمرانی
- ۵۸ ۲-۳-۲ - اساتید شیخ طوسی در بغداد
- ۵۸ ۱-۲-۳-۲ - قزوینی
- ۵۹ ۲-۲-۳-۲ - ابومنصور سُکری

- ۵۹ ابن عبدون - ۳-۲-۳-۲
- ۶۰ ابن الصلت اهوازی - ۴-۲-۳-۲
- ۶۱ ابن حسکه - ۵-۲-۳-۲
- ۶۱ ابن شاذان - ۶-۲-۳-۲
- ۶۲ شریف ابومحمد محمدی - ۷-۲-۳-۲
- ۶۲ ابن اثناس - ۸-۲-۳-۲
- ۶۳ ابن فحّام - ۹-۲-۳-۲
- ۶۴ حسین بن ابراهیم قزوینی - ۱۰-۲-۳-۲
- ۶۵ ابن حناط - ۱۱-۲-۳-۲
- ۶۵ ابن قادسی - ۱۲-۲-۳-۲
- ۶۶ غضائری - ۱۳-۲-۳-۲
- ۶۷ حمویه بصری - ۱۴-۲-۳-۲
- ۶۸ ابن مهدی - ۱۵-۲-۳-۲
- ۶۸ ابن حمامی - ۱۶-۲-۳-۲
- ۶۹ ابن ابی جید قمی - ۱۷-۲-۳-۲
- ۷۰ سید مرتضی - ۱۸-۲-۳-۲
- ۷۲ ابن شبیل وکیل - ۱۹-۲-۳-۲
- ۷۲ قاضی تنوخی - ۲۰-۲-۳-۲
- ۷۳ ابن بشران - ۲۱-۲-۳-۲
- ۷۴ ابن شاذان قمی - ۲۲-۲-۳-۲

- ۷۴ ۲-۳-۲-۲۳ - ابن ابی الفوارس
- ۷۵ ۲-۳-۲-۲۴ - نسابه
- ۷۵ ۲-۳-۲-۲۵ - ابن مَخلد
- ۷۶ ۲-۳-۲-۲۶ - شیخ مفید
- ۷۹ ۲-۳-۲-۲۷ - هلال حَفَّار
- ۷۹ ۲-۳-۲-۲۸ - صفار
- ۷۹ ۲-۳-۲-۲۹ - ابن غرور
- ۸۰ ۲-۳-۲-۳۰ - اخو سروره
- ۸۱-۹۵ ۲-۴-۲- آثار و تألیفات شیخ طوسی
- ۸۲ ۲-۴-۱- علم حدیث
- ۸۳ ۲-۴-۲- علم رجال
- ۸۵ ۲-۴-۳- کلام و امامت
- ۸۸ ۲-۴-۴- فقه و فقه مقارن
- ۹۱ ۲-۴-۵- علم اصول
- ۹۲ ۲-۴-۶- أدعیه و عبادات
- ۹۳ ۲-۴-۷- تفسیر و علوم قرآن

..... فصل سوم: بخش اول

- ۹۶-۱۲۷ ۳-۱- بررسی کتب حدیث شیخ طوسی
- ۹۷ ۳-۱-۱- تهذیب الاحکام

- ۹۹ ۳-۱-۱-۱ - انگیزه نگارش کتاب
- ۱۰۰ ۳-۱-۱-۲ - روش شیخ در تدوین حدیث
- ۱۰۳ ۳-۱-۱-۳ - ایرادات وارده بر تهذیب
- ۱۰۷ ۳-۱-۱-۴ - شروح و حواشی تهذیب
- ۱۰۹ ۳-۱-۲ - الاستبصار فیما اختلف فیه من الاخبار
- ۱۱۰ ۳-۱-۲-۱ - روش شیخ در تدوین الاستبصار
- ۱۱۶ ۳-۱-۲-۲ - رابطه تهذیب و الاستبصار
- ۱۱۸ ۳-۱-۲-۳ - شروح و حواشی الاستبصار
- ۱۲۰ ۳-۱-۳ - الامالی
- ۱۲۱ ۳-۱-۳-۱ - پیشینه تاریخی امالی
- ۱۲۵ ۳-۱-۴ - مسائل الخلاف

فصل سوم: بخش دوم

- ۱۲۸-۱۹۱ ۳-۲ - طرق جمع میان احادیث مختلف و متعارض از نگاه شیخ طوسی
- ۱۳۱ ۳-۲-۱ - تعریف علم مختلف الحدیث
- ۱۳۶ ۳-۲-۲ - سیر تطور دانش مختلف الحدیث
- ۱۳۹ ۳-۲-۳ - بیان عوامل اختلاف با تکیه بر دیدگاه شیخ طوسی
- ۱۳۹ ۳-۲-۳-۱ - از میان رفتن پاره‌ای از قرائن حالی و مقالی
- ۱۴۰ ۳-۲-۳-۲ - اختلاف مراتب راویان از نظر جهل، سهو، نسیان و ضبط
- ۱۴۱ ۳-۲-۳-۳ - دخالت زمان و مکان

- ۱۴۲ ۳-۲-۳-۴ - احکام حکومتی، ولایی و قضایی پیامبر و امامان (ع)
- ۱۴۳ ۳-۲-۳-۵ - تقیه و کتمان
- ۱۴۵ ۳-۲-۳-۶ - وضع، جعل و تزویر
- ۱۴۶ ۳-۲-۳-۷ - دگرگونی شرایط
- ۱۴۷ ۳-۲-۳-۸ - تدرج در بیان احکام
- ۱۴۸ ۳-۲-۳-۹ - سوء فهم روایات
- ۱۴۸ ۳-۲-۳-۱۰ - تغییر احکام از طریق نسخ
- ۱۵۰ ۳-۲-۳-۱۱ - نقل به معنا
- ۱۵۰ ۳-۲-۳-۱۲ - تخییر در حکم
- ۱۵۱ ۳-۲-۳-۱۳ - نحوه کتابت و تصحیف روایات
- ۱۵۲ ۳-۲-۳-۱۴ - احادیث مدرج
- ۱۵۳ ۳-۲-۳-۱۵ - تقطیع احادیث
- ۱۵۴ ۳-۲-۴-۴ - روش جمع
- ۱۵۴ ۳-۲-۴-۱ - تعارض واقعی و ظاهری
- ۱۵۴ ۳-۲-۴-۲ - جایگاه روش جمع
- ۱۵۵ ۳-۲-۴-۳ - واژه جمع
- ۱۵۵ ۳-۲-۴-۴ - اقسام جمع
- ۱۵۵ ۳-۲-۴-۵ - الجمع مهمامکن
- ۱۵۶ ۳-۲-۴-۶ - روش جمع شیخ
- ۱۵۸ ۳-۲-۵-۵ - موارد روش جمع

- ۱۵۸..... بیان معانی اخبار - ۱-۵-۲-۳
- ۱۵۹..... فقه الحدیث - ۲-۵-۲-۳
- ۱۶۱..... تعدد احتمالات و بیان وجوه خیر - ۳-۵-۲-۳
- ۱۶۴..... حمل مجمل بر مفصل - ۴-۵-۲-۳
- ۱۶۶..... حمل مطلق بر مقید - ۵-۵-۲-۳
- ۱۶۸..... تخصیص عام - ۶-۵-۲-۳
- ۱۷۲..... حمل بر انکار و تعجب - ۷-۵-۲-۳
- ۱۷۳..... حمل بر رخصت - ۸-۵-۲-۳
- ۱۷۵..... حمل بر موارد مخصوص - ۹-۵-۲-۳
- ۱۷۶..... حمل بر ضرورت - ۱۰-۵-۲-۳
- ۱۷۹..... حمل بر ندب و استحباب - ۱۱-۵-۲-۳
- ۱۸۳..... حمل بر کراهت - ۱۲-۵-۲-۳
- ۱۸۴..... حمل بر تقیه - ۱۳-۵-۲-۳
- ۱۸۷..... حمل بر سهو - ۱۴-۵-۲-۳
- ۱۸۸..... حمل سنت بر شناخت از طریق پیامبر (ص) - ۱۵-۵-۲-۳
- ۱۸۹..... حمل بر اختلاف در موارد - ۱۶-۵-۲-۳
- ۱۹۰..... حمل روایت بر صلح و میانجی‌گری - ۱۷-۵-۲-۳
- ۱۹۰..... حمل بر رعایت مصلحت - ۱۸-۵-۲-۳

۱۹۱ ۳-۲-۵-۱۹ - حمل بر جواب بخشی از سؤال

..... فصل سوم: بخش سوم

۱۹۲-۲۱۹ ۳-۳ - وجوه فساد خبر از دیدگاه شیخ طوسی

۱۹۳ ۳-۳-۱ - اخبار ضعیف

۱۹۷ ۳-۳-۲ - اخبار موضوعه

۱۹۹ ۳-۳-۳ - اخبار موقوف

۲۰۰ ۳-۳-۴ - اخبار مضممر

۲۰۲ ۳-۳-۵ - اخبار مضطرب

۲۰۵ ۳-۳-۶ - اخبار غریب

۲۰۷ ۳-۳-۷ - اخبار مرسل و منقطع

۲۰۸ ۳-۳-۸ - اخبار شاذ

۲۱۳ ۳-۳-۹ - اخبار راویان فرقه‌ها و مذاهب مخالف

۲۱۷ ۳-۳-۱۰ - اخبار غلات و متهمین به غلو

۲۱۹ ۳-۳-۱۱ - احادیثی که ترک عمل به ظاهر آن اجماعی یا مخالف اصول است

۲۲۱ جمع بندی و پیشنهاد

۲۲۲ فهرست منابع و مآخذ

۲۴۲ چکیده انگلیسی